

Onderzoeksmatig werken en ontwikkelen in een ontwikkelingsgerichte academische opleidingschool

Praktijkkennis van en voor onderzoeksbegeleiders vanuit de Academische Opleidingschool ASKO

Redactie: Marco Snoek & Maaïke van den Herik

Versie 1.2, mei 2012

Inhoudsopgave

Vooraf	4
Doelstelling van het praktijkonderzoek in de school	5
Vraagstelling	5
Achtergrond	5
Doelen van onderzoek	5
Aanleidingen voor onderzoek	6
Concrete invulling binnen ASKO	7
Visie op onderzoek	7
Onderzoeksmatig werken en ontwikkelen	7
Onderzoeksmatig werken en ontwikkelen en OGO	8
Verder lezen	9
Voorwaarden voor onderzoek in de school	10
Vraagstelling	10
Achtergrond	10
Structuur en organisatie	10
Onderzoekende cultuur	11
Scholing en ondersteuning ten aanzien van onderzoeksvaardigheden	11
De rol van studenten	12
De rol van de schoolleider	12
Concrete invulling binnen ASKO	12
Structuur en organisatie	12
Onderzoeksplannen	13
Focus	13
Scholing en ondersteuning	13
De rol van studenten	14
Verder lezen	14
Inrichting van het onderzoeksproces	15
Vraagstelling	15
Achtergrond	15
Vormen van onderzoek	15
Stappen in een cyclisch proces	15
Concrete invulling binnen ASKO	16
Vraagstelling en verkenning	17
Theoretische verdieping	17
Maken van een ontwerp	17
Uitproberen en implementeren	18
Evaluatie en dataverzameling	19
Vastleggen en delen	19
Duurzaam implementeren	21
Verder lezen	22
Begeleiding en ondersteuning	23
Vraagstelling	23
Achtergrond	23
Taken en rollen	23

De rol van de onderzoeksbegeleiders	24
Kwaliteit van onderzoek	24
Concrete invulling binnen ASKO	25
Onderzoeksbegeleiders	25
Begeleiden van de ontwikkelteams	26
Begeleiden versus onderzoeken	26
Begeleiden van studenten	27
Randvoorwaarden	27
Verder lezen	28
Bijlagen	29
Bijlage 1: Format onderzoeksplan	29

Vooraf

In lerarenopleiding in Nederland neemt onderzoek door (aankomende) leerkrachten een steeds grotere rol in. De aandacht voor onderzoek door leerkrachten blijkt onder andere uit de oprichting van verschillende academische opleidingsscholen.

Eén van die academische opleidingsscholen is de Academische ASKO Opleidingsschool.

Binnen die academische opleidingsscholen wordt onderzoeksmatig gewerkt aan de ontwikkeling van het onderwijs, de school en de professionaliteit van leraren.

Onderzoeksmatig werken en ontwikkelen is het proces waarin vraagstukken en ontwikkelthema's die voortkomen uit de ontwikkelagenda van de school (vanuit het schoolplan en het jaarplan) door ontwikkelgroepen van leraren en studenten vanuit een onderzoeksmatige aanpak worden opgepakt.

Voor veel leraren is het doen van onderzoek binnen hun eigen les- en ontwikkelpraktijk een relatief nieuwe activiteit, waar ze weinig ervaring en deskundigheid in hebben. Ondersteuning en professionalisering is daarom noodzakelijk: Onderzoeksgroepen worden begeleid door onderzoeksbegeleiders, terwijl de onderzoeksbegeleiders op hun beurt ook weer worden begeleid en ondersteund in hun rol en de uitvoering in de praktijk.

Bij de ondersteuning van de onderzoeksbegeleiders wordt gewerkt met intervisie-bijeenkomsten, waarbij aan de hand van videobeelden, ingebrachte ervaringen en andere bronnen gereflecteerd is op het proces van het begeleiden van onderzoek. Tijdens de intervisie ontstaan inzichten in de wijze waarop onderzoek door ontwikkelteams binnen de scholen vorm kan krijgen. Deze inzichten vormen een praktijktheorie voor de onderzoeksbegeleiders.

Hieronder wordt deze praktijktheorie geëxpliciteerd, om zo de opbrengsten overdraagbaar te maken. Het is nadrukkelijk een praktijktheorie, dat wil zeggen ontstaan op basis van de praktijk van de betrokken onderzoeksbegeleiders en hun inzichten. In die zin is de praktijktheorie subjectief en gebonden aan de specifieke groep die deelneemt aan het intervisietraject. Een praktijktheorie is niet zondermeer overdraagbaar, maar kan wel voor anderen ter inspiratie dienen. De praktijktheorie wordt na iedere intervisie-bijeenkomst aangevuld en de volgende bijeenkomst weer besproken.

Marco Snoek

Maaïke van den Herik

Doelstelling van het praktijkonderzoek in de school

Vraagstelling

Onderzoek bestaat in veel soorten en maten, variërend van grootschalige internationale surveys en promotieonderzoeken tot kleinschalige lokale onderzoekjes door leraren of zelfs door leerlingen. Die brede variatie zorgt regelmatig voor spraakverwarring als het gaat over praktijkonderzoek door leraren, over de focus en doelstelling van dat onderzoek en over de kwaliteitseisen waar dat onderzoek aan moet voldoen, over wat praktijkonderzoek door leraren en studenten in de school kenmerkt en wat de hoofddoelstelling van dat onderzoek is. Helderheid ten aanzien van de doelstellingen kan vervolgens helpen bij het kiezen van onderzoeksmethodieken en het hanteren van kwaliteitscriteria en bij het begeleiden van leraren en studenten bij dat onderzoek.

Achtergrond

Doelen van onderzoek

Onderzoek kan ruwweg drie typen doelen hebben:

Bijdragen aan kennisontwikkeling, aan verbetering van de lokale praktijk of aan leren. Deze drie doelen zullen nooit helemaal gescheiden zijn, maar geven wel aan waar accenten in het onderzoek kunnen liggen.

- Bijdragen aan kennisontwikkeling: Onderzoek dat gericht is op bijdragen aan kennisontwikkeling heeft tot doel om generieke en algemeen geldige inzichten op te leveren. Omdat de reikwijdte en pretenties van dit onderzoek groot zijn, moet het onderzoek aan strakke methodologische eisen voldoen om de gemaakte claims van algemene geldigheid waar te maken.
- Bijdragen aan verbetering van de lokale praktijk: Dit onderzoek heeft tot doel om antwoorden te geven binnen de lokale context, binnen de eigen school of klas. Het belangrijkste doel van het onderzoek is om impact te hebben op het leren en de leerresultaten van leerlingen of het handelen van leraren. De pretenties ten aanzien van geldigheid zijn meer bescheiden, waardoor de kwaliteitseisen ten aanzien van onderzoek in veel gevallen ook minder strak gehanteerd zullen worden.
- Bijdragen aan het leren: Hierbij is het onderzoek een middel en methodiek bij het leren van de onderzoeker. Bij leerlingonderzoek staat het leren van de leerling centraal, bij onderzoek door studenten staat in eerste instantie het leerproces van de student centraal en ook bij onderzoek door leraren kan het hoofddoel zijn om bij te dragen aan het leren van de leraar. Het doen van

onderzoek binnen een academische opleidingschool is een krachtige manier van leren doordat studenten en leraren uitgedaagd worden zichzelf vragen te stellen, daarbij kennis te nemen van recent wetenschappelijk onderzoek en zelf bij te dragen aan onderzoek. Dit beeld wordt bevestigd door het internationale TALIS onderzoek van de OECD naar professionalisering van leraren. In dat onderzoek geven leraren aan dat zij het doen van onderzoek ervaren als één van de meest vruchtbare vormen van professionalisering.

Bij onderzoek door leraren in de basisschool kan de nadruk op één van de drie doelen liggen, maar in de meeste gevallen zal de nadruk liggen op een combinatie van doel 2 en 3: een bijdrage leveren aan de verbetering van de lokale praktijk en een bijdrage leveren aan het leren van student of leraar. Bij het verbeteren van die lokale praktijk spelen het verbeteren van leeropbrengsten van leerlingen een centrale rol; Bij het doen van praktijkgericht onderzoek binnen een school is er vrijwel altijd een relatie te leggen met opbrengsten van dat onderzoek voor leerlingen. In eerste instantie wordt dan vaak gedacht aan de cognitieve opbrengsten voor leerlingen. Onderzoek kent echter niet allen opbrengsten voor leerlingen op cognitief niveau, maar ook praktisch, op het gebied van attitude en vaardigheden. Daarnaast kunnen de opbrengsten van onderzoek voor leerlingen direct zijn (bijv. een nieuwe lesmethode of andere buitenspeeltijden) of indirect (bijv. er is een visie op mediawijsheid ontwikkeld).

Aanleidingen voor onderzoek

De aanleiding voor het starten van praktijkonderzoek kan verschillen:

- **Verwondering:** waarom reageren leerlingen op bepaalde manieren, waarom heeft mijn onderwijs deze effecten, waarom lukt het toch niet om ...? Zoals leraren bij leerlingen de verwondering proberen te stimuleren, is het ook van belang dat leraren zelf hun nieuwsgierigheid en verwondering blijven prikkelen. Onderzoek kan een persoonlijke onderneming zijn, naar aanleiding van een persoonlijke vraag, nieuwsgierigheid of verwondering, of het kan het karakter krijgen van een collectief onderzoek, als een team zich een vraag stelt en door middel van onderzoek op zoek gaat naar het antwoord.
- **Verlegenheid:** Een concreet probleem kan de aanleiding zijn om op zoek te gaan naar een andere aanpak, handvatten te zoeken in de literatuur en na te gaan of de nieuwe aanpak een oplossing is voor de ervaren verlegenheidssituatie.
- **Pas op de plaats maken:** onderzoek doen doorbreekt de neiging om als maar door te hollen en stimuleert om (bij bepaalde onderdelen) eens pas op de plaats te maken en te verdiepen
- **Verantwoording:** Door het verzamelen, analyseren en interpreteren van gegevens over de effecten van je handelen, ben je als leraar en school beter in staat om extern je werk te legitimeren en te

verantwoorden (Symen van der Zee 2009). Leraren moeten zich steeds vaker kunnen verantwoorden m.b.t. de effectiviteit van hun onderwijsconcept en hun aanpak. Die verantwoording kan op twee manieren worden geven. De ene manier is door te verwijzen naar wetenschappelijk onderzoek dat via controlegroepen heeft aangetoond dat een specifieke aanpak of didactiek significant beter is dan een andere aanpak. Het is dan nog de vraag of de school de aanpak of didactiek ook echt zo uitvoert en onder dezelfde condities als in het onderzoek is beschreven. De andere manier is door als school de resultaten goed te monitoren en op basis daarvan het onderwijs bij te sturen. Dat is misschien niet precies aangetoond dat er een oorzakelijk verband is tussen de didactiek en de uitkomsten, maar de school heeft wel zicht op de effectiviteit van haar aanpak en kan een verantwoording geven over de kwaliteit van de opbrengsten. De aandacht voor opbrengstgericht werken en verantwoorden vraagt eigenlijk van iedere school en leraar een dergelijke manier van datagericht werken.

Concrete invulling binnen ASKO

Visie op onderzoek

Voor de scholen en opleidingen die betrokken zijn bij de Academische ASKO Opleidingsschool is onderzoek daarom geen doel op zich. Onderzoek is een middel om tot kwaliteitsverbetering van het onderwijs te komen en om het leren van individuen, teams en organisatie te versterken, opdat de leerlingen beter onderwijs krijgen, hun leerresultaten verbeteren en de vaardigheden van de leraren/studenten worden vergroot.

Dat is beschreven in de visie op onderzoek van de Academische ASKO Opleidingsschool:

Onderzoeksmatig werken en ontwikkelen creëert een verbinding tussen onderwijsontwikkeling, schoolontwikkeling en professionalisering en stimuleert deze drie processen in samenhang.

Onderzoeksmatig werken en ontwikkelen

De Academische ASKO Opleidingsschool formuleert drie samenhangende processen:

- Professionalisering: het doen van onderzoek is een middel voor professionalisering van leraren en leraren in opleiding binnen de school door op een onderzoeksmatige wijze antwoorden te zoeken op individuele leer- en onderzoeksvragen en verbinding te leggen met elders beschikbare kennis
- Ontwikkeling: hierbij gaat het zowel om onderwijsontwikkeling als om schoolontwikkeling:

- onderwijsontwikkeling: onderzoek ondersteunt het proces van onderwijsontwikkeling (zowel binnen de basisschool als de lerarenopleiding), maakt de effectiviteit van nieuwe aanpakken zichtbaar en leidt daarmee tot betere leerresultaten van leerlingen en studenten;
- schoolontwikkeling: onderzoek levert een bijdrage aan het in kaart brengen van de randvoorwaarden voor effectieve schoolontwikkeling.
- **Onderzoek:** onderzoeksmatig werken en ontwikkelen is het proces waarin vraagstukken en ontwikkelthema's die voortkomen uit de ontwikkelagenda van de school (vanuit het schoolplan en het jaarplan) door ontwikkelgroepen van leraren en studenten vanuit een onderzoeksmatige aanpak worden opgepakt.

Onderzoek heeft betrekking op verschillende niveau's: het handelen van de leraar in de klas, van de student gedurende zijn opleiding, van de schoolleider binnen zijn school, van de centrale directie binnen het schoolbestuur en van de lerarenopleider bij het werken met studenten.

Omdat het onderzoek niet een op zichzelf staand proces is, wordt binnen de betrokken scholen de term 'onderzoeksmatig werken en ontwikkelen' gebruikt. Onderzoeksmatig werken en ontwikkelen is het proces waarin vraagstukken en ontwikkelthema's die voorkomen uit de ontwikkelagenda van de school (vanuit het schoolplan en het jaarplan) door ontwikkelgroepen van leerkrachten en studenten door middel van een onderzoeksmatige aanpak worden opgepakt.

Dit draagt bij aan verbetering van de opbrengsten van het leren van leerlingen door ontwikkeling op drie niveaus: de ontwikkeling van het onderwijs, van de school als geheel en van de professionaliteit van het team en van individuele (aanstaande) leerkrachten.

Onderzoeksmatig werken en ontwikkelen en OGO

De gekozen aanpak sluit naadloos aan bij het concept van Ontwikkelingsgericht Onderwijs dat de betrokken scholen hanteren. Daarin staat de ontwikkeling van mensen en teams op basis van eigen concrete ontwikkelingsvragen centraal. Die ontwikkeling krijgt vorm op basis van de volgende uitgangspunten:

- De lerende is zingever van de eigen ontwikkeling.
- Ontwikkeling wordt gestimuleerd door de zone van de naaste ontwikkeling aan te spreken.
- Ontwikkeling en leren is ingebed in een sociaal-culturele context.

Bij de methodiek van onderzoeksmatig werken en ontwikkelen die binnen de OGO-scholen gehanteerd wordt, is daarom eigenaarschap van de (aanstaande) leerkracht ten aanzien van de onderzoeksvraag en

leervraag van groot belang. Tegelijk worden onderzoeks- en ontwikkelvragen niet individueel opgepakt, maar in samenwerkende teams. Onderzoeksbegeleiders binnen de school (en experts vanuit de samenwerkingspartners) spelen de rol van de 'meerwetende ander', die het ontwikkelteam kan ondersteunen bij het bereiken van de zone van de naaste ontwikkeling (zowel op individueel niveau als op het niveau van het team).

Verder lezen

van der Zee, S. (2010). De kloof tussen wetenschap en praktijk in tien minuten. *Tijdschrift Taal voor Opleiders en Onderwijsadviseurs*, 1 (1), 4-9.

<http://www.daltondeventer.nl/literatuur/VO/VOscholen/nunspeet09/nun09-dekloofintienminutenconcept1.pdf>

Snoek, M. (2012) Praktijkonderzoek door leraren: doelen, dilemma's en kwaliteit. In: Zwart, R., Van Veen, K & Meirink, J. (2012). *Onderzoek in de school ter discussie: doelen, criteria en dilemma's*. Leiden: Expertisecentrum Leren van docenten/Universiteit Leiden.

Voorwaarden voor onderzoek in de school

Vraagstelling

In lerarenopleiding in Nederland neemt praktijkonderzoek door aankomende leerkrachten een steeds grotere rol in. De aandacht voor onderzoek door leerkrachten blijkt niet alleen uit de ontwikkeling van academische opleidingsscholen, maar ook uit de groei van het aantal masteropleidingen voor leraren en de oprichting van verschillende academische lerarenopleidingen primair onderwijs, waar studenten naast leerkrachtvaardigheden ook onderzoeksvaardigheden opdoen.

Het daadwerkelijk realiseren van onderzoek in de school door ontwikkelteams of door studenten in de school is echter geen automatisch proces. Om onderzoeksmatig werken en ontwikkelen in de dagelijkse praktijk van het onderwijs te kunnen realiseren moet aan een aantal voorwaarden in de school voldaan zijn. In deze paragraaf wordt besproken welke voorwaarden dat zijn.

Achtergrond

Structuur en organisatie

Onderzoek kan zowel worden gedaan door individuele leerkrachten als door een groep leerkrachten. Bij onderzoek door individuele leerkrachten of studenten gaat het om actie- of reflectieonderzoek. Dit type onderzoek kan gezien worden als een onderdeel van het werk van een groepsleerkracht. Het onderzoek dat plaatsvindt in een groep van leerkrachten is anders van aard. De verschillen zijn zichtbaar in onderzoeksthema's en de omvang van het onderzoek.

Om onderzoek door een onderzoeksgroep bestaande uit leerkrachten te faciliteren binnen een schoolorganisatie zijn tijd en middelen noodzakelijk. Onderzoeken kost namelijk tijd. Daarbij gaat het zowel om daadwerkelijke onderzoeks/ontwikkeltijd van leerkrachten, maar ook om de tijdsduur van een onderzoek. Een onderzoek binnen een onderzoeksgroep is niet in een maand klaar, maar vraagt om een langere doorlooptijd. De tijd tussen de start en de afronding van een onderzoek moet echter niet te lang zijn. Bij bijeenkomsten één keer per drie maanden, kost het erg veel tijd om op te halen wat er vorige keer ook alweer besproken was en de swung gaat eruit. De regelmaat kan versterkt worden door bijeenkomsten te integreren in het normale ritme van de school, bijv. door werklunches te organiseren.

Door te werken met concrete onderzoeksplannen kunnen ontwikkelteams ondersteund worden bij het planmatig uitvoeren van hun onderzoek en bij het focussen op concrete opbrengsten.

Onderzoekende cultuur

Om onderzoeksteams te kunnen starten binnen een school is het van belang dat er draagvlak is en opbrengsten van onderzoek belangrijk worden gevonden. Vragen stellen, nieuwsgierig zijn, niet direct oordelen zijn eigenschappen van een onderzoekende schoolleider en van leerkrachten. Binnen een school moeten die eigenschappen worden gewaardeerd, zodat een onderzoekscultuur gecreëerd wordt. De wil om een onderzoekscultuur te creëren is een voorwaarde voor het starten met onderzoek. Gedurende het onderzoeksproces wordt de onderzoekscultuur verder versterkt.

Het inzetten van onderzoek als instrument voor ontwikkeling en innovatie is een proces van lange adem. Het vraagt een cultuurverandering binnen de hele school (bij leerkrachten, schoolleiding en bestuur). Dat proces van cultuurverandering kan ondersteund worden door aandacht te besteden aan verschillende aspecten:

- **Relevantie en noodzaak:** onderzoek moet geen abstract proces zijn, maar rechtstreeks aansluiten bij de concerns van leraren. Bij koppeling aan het jaarplan van de school is het van belang dat ook de relevantie en noodzaak van het jaarplan voor alle leraren helder is. Dat betekent ook dat helder moet zijn wat de beoogde concrete opbrengst is voor leraren, niet alleen in termen van inzichten en materialen die het onderzoek aan het eind oplevert, maar vooral ook wat het bijdraagt aan het leren van leerlingen en het praktische handelen van de leerkracht.
- **Focus:** De impact van onderzoek op de school kan versterkt worden wanneer er een heldere focus is afgesproken en er sprake is van een onderzoeksagenda die in lijn is met de ontwikkelagenda van de school.
- **Betrokkenheid:** Onderzoek moet geen geïsoleerd aandachtspunt zijn van één of enkele leraren, maar een zaak van het hele team. Dat betekent dat ook collega's buiten de onderzoeksgroep betrokken moeten worden bij het nadenken over de onderzoeksvraag en het interpreteren van onderzoeksuitkomsten. Zo wordt ook voor iedereen duidelijk wat de concrete opbrengst moet zijn van het onderzoek. Ook ouders kunnen betrokken worden bij het onderzoek.

Scholing en ondersteuning ten aanzien van onderzoeksvaardigheden

Voorwaarde voor het doen van onderzoek is het beschikken over onderzoeksvaardigheden. Het gaat hier over een aantal basisvaardigheden zoals vragen kunnen stellen, analytisch denken om conclusies te kunnen trekken. Voor het ontwikkelen van overige onderzoeksvaardigheden is begeleiding bij het doen van

onderzoek door iemand die ervaring heeft met onderzoek en onderzoeksmethoden gewenst. Door de begeleiding worden onderzoeksvaardigheden gedurende het proces van onderzoeken uitgebreid. Hierdoor heeft de opgedane kennis en vaardigheden direct betekenis in het onderzoeksproces.

De rol van onderzoeksbegeleiders en het organiseren en ontsluiten van externe expertise is daarbij van groot belang. Scholing van schoolleiders in onderzoeksmatig denken en werken hoort hier ook bij.

De rol van studenten

Studenten kunnen een belangrijke rol spelen in een academische opleidingsschool doordat zij zelf onderzoek doen binnen de school of doordat zij ontwikkelteams binnen de school ondersteunen. Hoewel het onderzoek voor studenten vooral een middel in hun leerproces is, kan het tegelijkertijd een impuls zijn voor schoolontwikkeling. Het studentenonderzoek moet dan ingebed zijn in de structuur en organisatie van (het onderzoek binnen) de school en er moet sprake zijn van relevantie, noodzaak en betrokkenheid. Belangrijke voorwaarde is dat het onderzoeksproces binnen de school, het leerproces van de student en het curriculum van de opleiding nauw op elkaar aansluiten.

De rol van de schoolleider

Nav onderzoek Tonny ...

Concrete invulling binnen ASKO

Structuur en organisatie

Binnen de ASKO is gekozen voor een werkwijze waarbij via jaarplannen en de inzet van ontwikkelteams het onderzoek is ingebed in het proces van schoolontwikkeling. Jaarlijks worden per school jaarplannen opgesteld. Per school wordt bekeken welke van de ontwikkelthema's voor het komend jaar zich lenen voor een onderzoeksmatige aanpak. Rond deze thema's worden onderzoeksgroepen van leraren geformuleerd, gekoppeld aan een interne onderzoeksbegeleider. De onderzoeksgroepen bestaan uit leraren met affiniteit voor het inhoudelijke thema en voor het doen van onderzoek, aangevuld met studenten. Wanneer er sprake is van vergelijkbare thema's bij verschillende scholen, wordt bekeken in hoeverre het zinvol is om het onderzoek bovenschools te organiseren.

Onderzoeksplannen

De ontwikkelteams formuleren onderzoeksplannen waarin de doelen, de probleemanalyse, de concrete beoogde opbrengsten, de onderzoeksvraag en deelvragen, de opzet van het onderzoek, de planning en fasering, en de inzet van studenten beschreven staan. Deze onderzoeksplannen geven leerkrachten, schoolleiders, onderzoeksbegeleiders en externe experts handvatten bij het geven van intervisie, feedback en begeleiding. (zie bijlage 1)

Focus

De inhoudelijke focus binnen de Academische ASKO Opleidingsschool voor 2012-2016 ligt bij **opbrengsten van leren binnen het OGO onderwijs**.

Daarbij is er voor gekozen om onderzoek een belangrijke rol te geven om meer zicht te krijgen op de effectiviteit van het onderwijs en de impact op de leeropbrengsten van leerlingen (en studenten en leraren). Die leeropbrengsten zijn binnen de visie van de OGO-scholen breed gedefinieerd, het gaat de scholen immers om brede ontwikkeling van leerlingen (en studenten en leraren) op cognitief, sociaal, cultureel, emotioneel en motorisch terrein. Het OGO concept speelt daarbij een centrale rol. Er is bij uitgeverij weinig lesmateriaal dat uitgaat van een specifieke OGO-didactiek, waardoor leraren bestaand materiaal aanpassen aan het OGO-concept dat de school hanteert, of zelf lesmaterialen ontwikkelen. Enerzijds doet dat een beroep op een ontwerpende en creërende rol van leraren en spreekt dat hen aan op hun professionaliteit, anderzijds is het dan van belang om de kwaliteit van lesmateriaal en de bijdrage die dat levert aan het leren van leerlingen kritisch te onderzoeken.

Scholing en ondersteuning

Bij het ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden binnen ASKO spelen interne onderzoeksbegeleiders een sleutelrol. Deze onderzoeksbegeleiders begeleiden het proces van onderzoek doen in het onderzoeksgroepen op een school. Zowel leden van een onderzoeksgroep als de onderzoeksbegeleiders worden in tijd gefaciliteerd om deel te kunnen nemen. Op scholen zijn ook (overleg)structuren aanwezig waarin het werken in onderzoeksgroepen is vastgelegd.

De onderzoeksbegeleiders worden op hun beurt weer ondersteund door onderzoeksexperts vanuit de HvA en UPvA.

De rol van studenten

Bij het ontwikkelen en uitvoeren van onderzoek worden studenten ingezet. Het gaat hierbij vooral om studenten die in het derde of vierde leerjaar van de opleiding zitten.

Studenten spelen binnen de ASKO-scholen op drie manieren een rol bij onderzoek:

- Studenten kunnen, bijvoorbeeld in het kader van hun afstudeerproject, zelfstandig een onderzoek uitvoeren binnen één van de ASKO-scholen. Het is dan van belang dat het onderzoek ingebed is in de ontwikkelagenda van de school en dat er sprake is van nut, noodzaak en betrokkenheid bij de rest van het team.
- Studenten kunnen aansluiten bij en bijdragen aan één van de lopende onderzoeken binnen de school. Studenten worden hierbij gekoppeld aan de onderzoeksteams binnen de stageschool om bij te dragen aan het onderzoek. Taken die studenten kunnen uitvoeren zijn bijvoorbeeld: literatuur onderzoek, ontwerpen en afnemen van vragenlijsten en/of interviews, methodevergelijking, uitschrijven van interviews, presenteren van de onderzoeksresultaten en zelfstandig een deelvraag beantwoorden. De student wordt hierin begeleid door de onderzoeksbegeleider vanuit de basisschool, de onderzoeksbegeleider vanuit de opleiding en de schoolopleider.
- Studenten kunnen in het kader van hun opleiding bij bepaalde opdrachten gezamenlijk data verzamelen in verschillende scholen, deze data verwerken en de uitkomsten terugbrengen naar de school. De begeleiding ligt in dit geval bij een opleider vanuit de (universitaire) pabo.

Verder lezen

Krüger, M. (2010). De invloed van schoolleiderschap op het onderzoeksmatig handelen van leraren in veranderingsprocessen. Amsterdam: HvA.

Bruin, T. (2012). Werken met onderzoeksgroepen binnen een academische basisschool. Amsterdam, HvA.

Inrichting van het onderzoeksproces

Vraagstelling

Binnen basisscholen is weinig ervaring met het doen van praktijkonderzoek. Het proces van onderzoek doen is voor veel scholen, schoolleiders en leraren nieuw en de inrichting van dat proces vraagt dan ook aandacht. Belangrijk vraagstuk is daarom hoe het onderzoeksproces zo ingericht kan worden dat het zo dicht mogelijk aansluit bij de praktijk en routines van de school.

Achtergrond

Vormen van onderzoek

Praktijkonderzoek kan veel verschillende vormen hebben. Twee veel voorkomende vormen zijn:

- Actie-onderzoek: bij actieonderzoek wordt er door de leerkracht zelf onderzoek gedaan naar (de effecten van) zijn/haar handelen.
- Ontwerp-onderzoek: bij ontwerp-onderzoek ligt de focus op het ontwerpen van een nieuwe aanpak/methodiek. Het onderzoek omvat een analyse van het probleem, een aanzet van het ontwerp, het ontwerpproces zelf en verantwoording van de gemaakte (ontwerp)keuzes, maar ook het testen en evalueren van de effectiviteit van de nieuw ontwikkelde aanpak.

In veel gevallen is er ook sprake van een combinatie van onderzoeken: het onderzoek start met een analyse-onderzoek waarin een specifiek probleem mede op basis van de literatuur nader bekeken wordt om te kijken waar het 'echte' probleem zit, gevolgd door een ontwerp-onderzoek, waarin een ontwerp gemaakt, geïmplementeerd en geëvalueerd wordt.

Stappen in een cyclisch proces

Onderzoek is een cyclisch proces met verschillende fasen:

- Vraagstelling en verkenning: Aanleiding is vaak een specifiek probleem. Eerste stap is de verkenning van het probleem. Is de eerste indruk van het probleem wel het echte probleem? Wat zeggen leerlingresultaten?
- Theoretische verdieping: Vervolgens is het zaak om op zoek te gaan naar de oplossing: wat is er vanuit de theorie al over bekend? Welke aanpakken gebruiken andere leraren of andere scholen?

- Maken van een ontwerp: Op basis van de verkenning en theoretische verdieping ontstaat meestal een ontwerp: welke aanpak zou (op basis van de theorie of ervaringen van anderen) in onze/mijn context (mijn specifieke school, klas, thema) kunnen werken?
- Uitproberen en implementeren: Het ontwerp wordt vervolgens (kleinschalig) geïmplementeerd. Dat kan op twee niveaus (en eventueel in twee stappen): door de onderzoekende leraar in de eigen klas en, breder, door een team van leraren in de school.
- Evaluatie: Uiteindelijk gaat het om de vraag wat een nieuwe aanpak of methode oplevert ten aanzien van het leren van leerlingen. Daarbij is het van belang om vooraf scherp te maken wat je precies hoopt te bereiken en waar je dat aan zou kunnen zien. Dit vraagt (in de ontwerpfase) om het bepalen van indicatoren (leerresultaten van leerlingen, scores op CITO-toetsen, leerplezier van leerlingen, percepties van leraren, ...).
Op basis daarvan kunnen gegevens verzameld worden voor de evaluatie van de nieuwe aanpak en kan er eventueel aanleiding zijn om de aanpak bij te stellen.
- Delen: het is belangrijk om de uitkomsten van je onderzoek vast te leggen in zo'n vorm dat je ze kunt delen, niet alleen met collega's binnen de school, maar ook met collega's in andere scholen voor wie jouw onderzoek en het ontwikkelde materiaal wellicht een inspiratiebron kan zijn voor verandering van hun lespraktijk. Delen kan op verschillende manieren: door presentaties, door een artikel of verslag van je onderzoek of door het ontsluiten van het ontwikkelde materiaal.
- Terugkijken en vooruitkijken: Tenslotte is het goed om de balans op te maken, zowel voor jezelf als voor collega's binnen en buiten de eigen school: nagenieten, vieren en delen. Maar ook nadenken over de vraag hoe een succesvolle aanpak breder en duurzaam in de school geïmplementeerd kan worden. Daarbij kan het ook gaan over de vraag of er aanleiding is voor een nieuw (vervolg)onderzoek met een nieuwe onderzoeksvraag.

Concrete invulling binnen ASKO

Het werken met een duidelijke fasering zorgt ervoor dat het proces voor jezelf en anderen overzichtelijk blijft. Het is van belang om daar een balans in te zoeken. Te lang blijven hangen in het formuleren van de vraagstelling gaat ten koste van de motivatie. Maar te snel doorgaan naar het ontwerpen of maken zorgt ervoor dat je niet meer aan het onderzoeken bent, maar alleen aan het ontwikkelen.

Vraagstelling en verkenning

Bij onderzoek is het van belang om goed tijd te nemen voor de formulering en uitwerking van de onderzoeksvraag: wat willen we weten en waarom? Maak vooraf ook duidelijk wat voor product of resultaat de groep gaat opleveren en wat de waarde daarvan voor de school is.

Uiteindelijk moet er een onderzoekbare vraag uitkomen. Het kan goed helpen om een nog vaag of globaal onderzoeksthema uit te werken door middel van een woordenweb. Je komt dan ook op het spoor van aspecten die van belang zijn bij het operationaliseren van de onderzoeksvraag.

Theoretische verdieping

Bij onderzoek hoef je niet alles zelf te bedenken of op te zoeken. Vaak is het efficiënt om een expert te bevragen (vanuit universiteit, hogeschool of expertisecentrum). Dat kan bij het zoeken naar kennis die al beschikbaar is (bijvoorbeeld uit ander onderzoek), maar ook als eerste feedback op een ontwerp dat je gemaakt hebt.

Ook collega's binnen andere scholen kunnen een belangrijke bron van informatie zijn ('gluren bij de burens') om ideeën te krijgen voor je ontwerp.

Maken van een ontwerp

Gebruik van vragenlijsten

Een veelgebruikte manier van data verzamelen is het gebruik van gestandaardiseerde vragenlijsten. Voordeel van dergelijke vragenlijsten is dat een vragenlijst over het algemeen makkelijk af te nemen en te verwerken is, ook bij grote aantallen. Bovendien levert een vragenlijst vergelijkbare antwoorden. Nadeel van een vragenlijst is echter dat de antwoorden meestal betrekkelijk eenvoudig van aard zijn en weinig detail-informatie geven. Ook bij open antwoordcategorieën is de hoeveelheid informatie vaak beperkt. Bovendien heb je bij vragenlijsten geen mogelijkheid om door te vragen of om nadere toelichting te vragen. Bovendien doen vragenlijsten een groot beroep op de schriftelijke taalvaardigheid van de respondent. Met name bij kinderen in de onderbouw kan dit onoverkomelijke problemen geven, maar ook voor taalzwakke ouders kan het gebruik van vragenlijsten problematisch zijn. Tenslotte zijn vragenlijsten over het algemeen erg gesloten, waardoor je weinig verrassingen tegen zult komen

Bij het ontwerpen van een vragenlijst moet je de kernbegrippen uit de theorie vertalen naar indicatoren waar je vervolgens vragen aan koppelt. Je kunt er daarbij voor kiezen om te werken met losse vragen, maar een set van samenhangende vragen die gezamenlijk naar een zelfde indicator vragen maakt de vragenlijst

betrouwbaarder. Zo'n set noem je een schaal. Met statistische programma's kun je controleren of zo'n schaal statistisch ook echt bij elkaar hoort (een maat daarvoor is de Crombach's Alpha)

Je kunt zowel werken met open vragen (daar kun je meer nuance en detail mee krijgen, maar het is lastiger te verwerken en vraagt ook meer bereidheid van de respondent om uitgebreid te antwoorden) of met gesloten vragen (ja/nee vragen, Lickertschalen (4- of 5-puntsschalen van helemaal mee eens tot helemaal niet mee eens) of meerkeuze vragen). Afhankelijk van de vraagstelling en de grootte van de onderzoekspopulatie kun je kiezen voor et benaderen van alle respondenten of werken met een steekproef.

Vragenlijsten moeten heel eenduidig zijn, want anders leveren ze geen zinvolle en betrouwbare informatie.

Enkele aandachtspunten:

- Hanteer concrete en eenduidige begrippen
 - Lees je veel?
 - Hoeveel boeken heb je in de afgelopen twee maanden gelezen?
- Gebruik neutrale en niet suggestieve vragen
 - Hoe vaak heb je ruzie met je broer/zus?
 - Heb je wel eens ruzie met je broer/zus? Zo ja, hoe vaak was dat in de afgelopen week?
 - Vindt u ook dat er te weinig geld is voor het speciaal onderwijs?
- Werk met enkelvoudige vragen (niet twee dingen tegelijk), gebruik geen jargon en geen dubbele ontkenning
- Zorg eerst voor een proef-afname voor je de vragenlijst echt gaat uitzetten, zodat je onduidelijkheden tijdig op het spoor kunt komen
- In plaats van zelf je eigen vragenlijst te ontwerpen, kun je ook op zoek gaan naar bestaande en gevalideerde vragenlijsten! Er zijn al ontzettend veel vragenlijsten ontwikkeld en het is erg prettig als je een vragenlijst kunt gebruiken die al door iemand anders al gecontroleerd is op betrouwbaarheid (en vaak bij veel grotere aantalen respondenten). Bovendien kun je dan jouw uitkomsten vergelijken met de uitkomsten bij andere scholen.
- Als het mogelijk is, zorg dan voor een situatie waar je de afname kunt controleren, zodat je kunt toezien op het feit dat mensen de vragenlijst daadwerkelijk invullen (bijv. bij een les, een teamvergadering, ...). Als je niet op de afname kunt controleren, heb je vaak maar een heel lage respons.

Uitproberen en implementeren

Evaluatie en dataverzameling

Voor veel onderzoek kun je leerlingen als bron gebruiken. Dat kan op verschillende manieren: door te kijken naar hun leerresultaten, maar ook door ze te bevragen (wat vinden zij leuk, wat motiveert hen, wat vinden zij moeilijk, ...?). Leerlingen zijn een belangrijke bron van data: uiteindelijk gaat het immers om hun leren.

Denk daarbij aan:

- Harde gegevens:
 - Resultaten uit het leerlingvolgsysteem vergelijken met vorige jaren.
Kanttekening: Indicatie, aanwijzing, maar geen oorzakelijk bewijs (verandering van uitkomsten kan aan hele andere factoren liggen)
 - Leerlingtestjes. Dit is afhankelijk van het taalniveau van leerlingen. Je kunt eventueel werken met pictogrammen)
 - Producten van leerlingen. Hierbij heb je een analysekader nodig: waar kijk je naar, waar score je producten op?
 - Observaties van leerlingen. Ook hierbij heb je een analysekader nodig: waar kijk je naar, wat score je? De kwaliteit van observator is hierbij heel belangrijk.
- Zachte gegevens:
 - Beleving (percepties) van leerlingen: enquête onder leerlingen (afhankelijk van taalniveau) of interviews/groepsgesprekken. Bedenk hier bij dat opvattingen gekleurd worden door het zelfbeeld van leerlingen.
 - Beleving van ouders: enquête onder ouders (afhankelijk van taalniveau) of interviews/groepsgesprekken. De mogelijkheden zijn afhankelijk van wat je wilt weten en in welke mate dit door ouders waar te nemen is (bijv. welbevinden wel, rekenvaardigheid niet). Ook hier moet je rekening houden met het feit dat opvattingen gekleurd worden door beelden en verwachtingen van ouders.
 - Beleving van leerkrachten: interviews over wat leerkrachten waarnemen aan veranderingen bij leerlingen

Vastleggen en delen

Bij het delen van resultaten kunnen verschillende doelen een rol spelen:

- Het delen met en betrekken van collega's die geen onderdeel waren van de onderzoeksgroep
- Verbreding van de implementatie van de uitkomsten
- Het vastleggen ten behoeve van nieuwe collega's die de school binnen komen
- Trots op het resultaat van het onderzoek

- Verantwoording naar subsidiegevers
- Delen wordt ook weer leren als je het verbreed naar collega's buiten je eigen school en je met hen het gesprek aangaat.

Dat delen is overigens niet alleen van belang aan het einde van het onderzoek, maar ook tijdens het onderzoek, om zo gedurende het onderzoeksproces al collega's te kunnen betrekken en mee te kunnen nemen.

Delen van resultaten kan op verschillende manieren vorm krijgen:

- Een formeel onderzoeksverslag. Hierin deel je twee dingen: de aanpak van je onderzoek (waarmee je anderen overtuigt van de methodische waarde van je uitkomsten of ideeën geeft bij de opzet van hun eigen onderzoek) en de uitkomsten van je onderzoek (waarmee anderen in de praktijk weer iets kunnen).

Bij een onderzoeksverslag kun je denken aan de volgende opbouw

- o Aanleiding van het onderzoek (wat was het probleem, in welke context)
 - o De onderzoeksvraag
 - o Achtergrond en theorie
 - o Opzet van je onderzoek en de activiteiten die gedaan zijn
 - o Opbrengsten van je onderzoek (de kale resultaten, de producten en de conclusies)
 - o Leerpunten voor jou (die ook voor anderen relevant kunnen zijn). Zo concreet mogelijk voor de lespraktijk.
- Een presentatie voor het team
 - Een presentatie op een conferentie (bijv. de landelijke OGO-conferentie)
 - Concreet ontworpen lesmateriaal of beschreven aanpak
 - Een poster voor in de lerarenkamer
 - Een artikeltje in een vaktijdschrift/nieuwsbrief

Bedenk bij een tekst of presentatie wat precies je doel is: wil je je onderzoek verantwoorden of wil je je publiek inspireren en uitdagen om er mee aan de slag te gaan?

Formele onderzoeksverslagen zijn vaak overzichtelijk en geven snel en systematisch inzicht in de onderzoeksvraag, aanpak, resultaten en conclusies, maar nodigen niet altijd uit om te lezen.

Een alternatief is een meer journalistiek artikel. De kunst is om kort en pakkend te schrijven zodanig dat het lezers inspireert en nieuwsgierig maakt (voorbeelden zijn de onderzoeksartikeltjes van 1 pagina in Zone).

Tips bij teksten en presentaties:

- Bedenk bij teksten en presentaties dat beelden vaak veel meer zeggen dan woorden. Dat geldt voor grafieken en tabellen, maar ook voor foto's en video-opnames.
- Voorkom open deuren (leg bijv. de nadruk bij de theorie vooral die theorie die voor veel mensen nieuw is en een verrassende bril geeft om naar de praktijk te kijken)
- Neem de tijd om in te gaan op de betekenis van je uitkomsten voor de praktijk

Mindmaps zijn een goed hulpmiddel om in één blik een overzicht te krijgen van het onderzoek. Ook tijdens het onderzoek kan het helpen om je stappen en activiteiten te structureren en te voorkomen dat het één brij wordt.

Een mooie combinatie van mindmap en presentatieprogramma is prezi.com.

Duurzaam implementeren

Het onderzoek heeft altijd tot doel om bij te dragen aan verbetering van de praktijk. Dat betekent dat altijd de vraag op komt, wat de uitkomsten van het onderzoek betekenen voor de praktijk. Dat leidt uiteindelijk tot de vraag hoe de uitkomsten concreet geïmplementeerd worden.

Het is verstandig om die vraag niet pas tot het eind te laten wachten. Door van te voren daar al over na te denken, kunnen al tijdens het onderzoek dingen gedaan worden om implementatie later te vergemakkelijken. Door bijvoorbeeld regelmatig te presenteren in teambijeenkomsten, blijven andere leraren op de hoogte van de voortgang van het onderzoek en van wat het kan betekenen voor de praktijk. Door collega's buiten de onderzoeksgroep te gebruiken om data te verzamelen (bijv. over leerlingresultaten) of conceptproducten uit te laten proberen, wordt de betrokkenheid vergroot en ontdek je welke knelpunten en aandachtspunten belangrijk zijn bij de uiteindelijke implementatie.

Besef dat je als onderzoeksgroep een leerproces hebt doorgemaakt dat anderen gemist hebben. Dingen zijn daarom minder logisch of vanzelfsprekend voor collega's. Denk daarom na wat voor scholing van collega's noodzakelijk of gewenst is.

Bij de implementatie is de rol van de schoolleiding/afdelingshoofden/teamleiders van wezenlijk belang. Zorg dat zij aangehaakt zijn en ook duidelijk is welke acties van hen verwacht worden, zodat implementatie op de langere termijn geborgd is.

Verder lezen

Bruin, T. (2012). Werken met onderzoeksgroepen binnen een academische basisschool. Amsterdam, HvA.

Bob Koster: Lezing Onderzoek in de School. <http://www.leraar24.nl/video/1357/lezing-onderzoek-in-de-school>

Begeleiding en ondersteuning

Vraagstelling

Het uitvoeren van onderzoek door leerkrachten vraagt om tijd, vaardigheden en een onderzoekende houding. De meeste hebben weinig tot geen ervaring met onderzoek. Binnen een school moeten leerkrachten daarom ondersteund en begeleid worden. De begeleiding kan zich richten op de inhoud van een onderzoeksthema, de onderzoeksvaardigheden of faciliterende zaken.

Een van de vormen waarop onderzoek binnen een school of schoolbestuur vorm kan krijgen is via onderzoeks(matige ontwikkel)teams. Dergelijke teams bestaan uit leerkrachten die affiniteit hebben met en vaardigheden in het doen van onderzoek. De leerkrachten die binnen zo'n team bezig zijn met het doen van onderzoek kunnen worden aangestuurd en begeleid door een onderzoeksbegeleider.

De vorm van begeleiding kan variëren, denk aan intervisievormen, uitwisselen, gebruik van 'critical friends' of van meerwetende partners. Deze vormen van begeleiding kunnen worden uitgevoerd binnen een onderzoeksmatige ontwikkelgroep of tussen leden van verschillende onderzoeksmatige ontwikkelgroepen. Een onderscheid in taken en rollen kan helpen bij het structureren van ondersteuning.

Achtergrond

Taken en rollen

Omdat onderzoek bestaat uit verschillende activiteiten, kunnen de leden van de onderzoeksgroep verschillende rollen krijgen. Daarbij kan aangesloten worden bij verschillende leerstijlen en werkvoorkeuren. De een is meer conceptueel, de ander meer praktisch, etc. De een zal graag willen meedenken over onderzoeksvragen en methodiek, de ander zal liever data willen verzamelen in de praktijk van het eigen lesgeven, weer een ander haalt zijn voldoening uit het op papier zetten van de resultaten of het samen met collega's implementeren in de lespraktijk. Houd daar rekening bij als taken en rollen verdeeld worden.

Het betrekken van zoveel mogelijk collega's is ook van belang als je de resultaten later wilt verspreiden binnen de school. Betrokkenheid kan vergroot worden als het onderzoek regelmatig besproken wordt binnen het team. Bijvoorbeeld de onderzoeksvraag en de onderzoeksopzet. Maar ook de verzamelde data kunnen onderwerp van bredere bespreking zijn: welke betekenis geeft het team aan de onderzoeksuitkomsten?

De rol van de onderzoeksbegeleiders

Het begeleiden van onderzoek vraagt veel van onderzoeksbegeleiders.

- Kennis van en vaardigheid in het doen van onderzoek (formuleren en operationaliseren van goede onderzoeksvragen, vertalen naar onderzoeksvormen)
- Vaardigheid in het begeleiden van groepsprocessen (betrekken, focussen, motiveren, ...)

Een van de taken van een onderzoeksbegeleider bestaat uit het maken van en bewaken van een planning voor het onderzoek. Een duidelijk gestructureerd onderzoeksplan kan daarbij helpen (zie bijlage 1). Probeer bij de start van een onderzoek de planning rond te hebben. Let er daarbij op dat de dynamiek in het onderzoek blijft (niet te lange periodes waarin er eigenlijk niks gebeurt). Denk ook na over facilitering en budget (taakuren, aanschaf van een boek, inhuren/uitnodigen van externe experts, ...)

Kwaliteit van onderzoek

De onderzoeksbegeleider speelt een belangrijke rol in het stimuleren en bewaken van de kwaliteit van het onderzoek. Omdat het onderzoek een concrete bijdrage moet leveren aan de schoolpraktijk en aan het leren van leerlingen, is het van belang om bij het onderzoek oog te houden voor de kwaliteit van het onderzoek. De bril die je daarbij opzet moet passen bij de doelen die je met het onderzoek wilt bereiken. Voor praktijkonderzoek dat gericht is op het verbeteren van de praktijk binnen de school zijn de volgende vijf aspecten van de kwaliteit van onderzoek van belang¹:

- Het onderzoeksproces: zijn de juiste methoden gehanteerd? (passend bij de vraag en bij de beoogde uitkomsten en conclusies?)
- De uitkomst: levert het onderzoek concrete resultaten die kunnen helpen om de praktijk van het onderwijs te verbeteren?
- De rol van verschillende betrokkenen: zijn leerlingen, ouders en eventuele anderen aan het woord geweest in het onderzoek?
- De impact op de school: is het onderzoek daadwerkelijk een katalysator voor verandering binnen de school?
- De dialoog met collega's en experts: hebben zij een rol gespeeld om de kwaliteit van het onderzoek te verbeteren?

¹ Afkomstig van Anderson & Herr, 1999. Zie Snoek, M. (2011).

Concrete invulling binnen ASKO

Onderzoeksbegeleiders

Er is binnen ASKO voor gekozen om die ondersteuning van docenten van binnenuit de school te organiseren, zodat de ervaring en expertise binnen de school ontwikkeld wordt. Daartoe zijn in de betrokken scholen onderzoeksbegeleiders aangesteld die tot taak hebben om de ontwikkelteams te begeleiden. De onderzoeksbegeleiders zijn interne begeleiders of opleiders in de school, die affiniteit hebben met het doen van onderzoek. Zij spelen een grote rol bij het begeleiden en ondersteunen van onderzoeksgroepen op een school. Kenmerkend voor hun taken is dat ze zowel procesmatig als inhoudelijk bezig zijn.

De rol van onderzoeksbegeleider omvat daarmee de volgende taken:

Procesmatig

- Het begeleiden en stimuleren van het onderzoeks- en ontwikkelproces binnen de ontwikkelteams bij het plannen van onderzoeksactiviteiten en bijeenkomsten, het verdelen van taken voor de uitvoering, het bewaken van de tijd, en het leiden van het groepsproces
- Het ondersteunen van de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden door leerkrachten
- Het stimuleren van een onderzoekende houding van leerkrachten en studenten
- Het helpen bij het vertalen van de onderzoeksresultaten naar de rest van de school en de praktijk in de klas
- Het ondersteunen van de implementatie van onderzoeksuitkomsten binnen de school.

Inhoudelijk

- Het bewaken van de kwaliteit van het onderzoek (methodologisch en inhoudelijk)
- Het verbinden met experts die het onderzoek kunnen ondersteunen

Studenten

- Het, in overleg met de opleider in de school, bemiddelen, ondersteunen en begeleiden van onderzoek door studenten in het kader van hun opleiden en het verbinden van dit onderzoek met de onderzoeksagenda van de school, in samenspraak met de schoolopleider en instituutsbegeleiders

Beleidsmatig

- Het adviseren van de schoolleiding bij het ontwikkelen en uitvoeren van het beleid rond het onderzoeksmatig werken en ontwikkelen

Eigen ontwikkeling

- Het ontwikkelen van de eigen onderzoeksvaardigheden

De onderzoeksbegeleiders komen regelmatig samen in intervisiebijeenkomsten waar het proces binnen de onderzoeksmatige ontwikkelteams, de eigen onderzoeksvaardigheden en intervisievragen besproken worden.

Ook de kwaliteit van de onderzoeken die binnen ASKO worden uitgevoerd is onderwerp van gesprek tijdens de bijeenkomsten van de onderzoeksbegeleiders. Aan de hand van de onderzoeksplannen wordt via intervisie en groepsgesprekken feedback gegeven op de kwaliteit daarvan.

Begeleiden van de ontwikkelteams

Gedurende het onderzoek zijn er regelmatig bijeenkomsten waarin de leden van de onderzoeksmatige ontwikkelteams bij elkaar komen om de voortgang van het onderzoek te bespreken. Voor een onderzoeksbegeleider is het zinvol bij de voorbereiding van bijeenkomsten te bedenken wat je kan verwachten aan discussies, inbreng, bezwaren, vragen, etc. en probeer je hier op voor te bereiden (bijv. bij een brainstorm). Je kan dan sneller dingen in een kader plaatsen of inbreng ordenen. Wees niet bang om enigszins te manipuleren.

Eigenaarschap en commitment is van groot belang. Zorg dat je mensen in de onderzoeks/ontwikkelgroep hebt die zich eigenaar voelen van de onderzoeksvraag en onderzoeks aanpak, bijvoorbeeld door tijdens de bijeenkomsten de deelnemers te betrekken (zorgt voor commitment en eigenaarschap), maar wees ook niet bang om af te kappen om de focus te bewaken en de lijn vast te houden. Sta niet te veel zijpaden toe.

Het is verstandig om zeker in het begin te werken met duo's van onderzoeksbegeleiders. Dat geeft steun en je kunt elkaar aanvullen in kwaliteiten. Bovendien is het makkelijker bij reflectie op je activiteiten en rol.

Begeleiden versus onderzoeken

Een valkuil voor de onderzoeksbegeleider is dat wanneer het onderzoek niet goed loopt, de begeleider zelf steeds meer aspecten van het onderzoek gaat uitvoeren. Bij ontwikkelteams die nog weinig ervaring hebben met het doen van onderzoek kan het een effectieve strategie zijn om de rol te nemen van meewerkend projectlid, maar het risico is dat andere leden van de ontwikkelgroep meelifters worden zonder zelf te leren over het doen van onderzoek, of dat ze hun commitment en eigenaarschap verliezen. Voorkom daarom dat je zelf het onderzoek gaat uitvoeren. Zorg dat je deelnemers aan de onderzoeks/ontwikkelgroep duidelijke en actieve rollen krijgen. Sluit een bijeenkomst af met het vast leggen wie wat doet om de volgende bijeenkomst een stap verder te kunnen zetten. Zorg dat mensen in de

tussentijd ook met het onderzoek bezig zijn.

Begeleiden van studenten

De onderzoeksbegeleider speelt een rol bij het inbedden van het onderzoek dat studenten binnen de school doen in het geheel van de onderzoeksagenda van de school. Dat vraagt afstemming met de opleider in de school en met de coördinator van de onderzoekslijn binnen de (universitaire) pabo.

Een belangrijk aandachtspunt is het voorkomen dat studentenonderzoek los staat van de schoolontwikkeling als geheel. Dat betekent dat de onderzoeksbegeleider op zoek moet gaan naar mogelijkheden voor studenten om aan te sluiten bij en bij te dragen aan lopende onderzoekende ontwikkelteams. Bij het maken van onderzoeksplannen kan hier al rekening mee gehouden worden. Van belang daarbij is het uitlijnen van de timing van het onderzoeksplan van het team en van de studieplanning van de student.

Randvoorwaarden

Leg tijd vast in schoolplanningen. Maak duidelijk dat en welke tijd leerkrachten hebben en ook wanneer. Plan onderzoeks/ontwikkeldagen in het rooster. Als je daarbij ook vastlegt wat wanneer klaar moet zijn, kun je dat ook gemakkelijk communiceren naar anderen in de school (verwachtingsmanagement!).

Zorg dat je succeservaringen en concrete opbrengsten ook benadrukt, viert en zichtbaar maakt naar anderen.

Omdat onderzoek tijd kost moet je daar ook zuinig mee omgaan. Maak groepen niet te groot (waardoor de onderzoekstijd verdunt). Werk liever met een kleine groep van onderzoekers/ontwikkelaars met behoorlijk tijd en daarom heen een klankbordgroep (waar ook ouders in kunnen zitten).

Bij grote groepen kan overwogen worden om deelvragen te formuleren en subgroepjes per deelvraag te formuleren. Op gezette tijden komt de totale groep bij elkaar om uit te wisselen en te delen.

Differentieer in rol en tijd.

Verder lezen

Anderson, G.L. & Herr, K. (1999). The new paradigm wars: Is there room for rigorous practitioner knowledge in schools and universities? *Educational Researcher*, 28(5): 12-21.

Furlong, J. & Oancea, A. (2005). *Assessing quality in applied and practice-based educational research: a framework for discussion*. Oxford: Oxford University Department of Education Studies.

Snoek, M. (2012) Praktijkonderzoek door leraren: doelen, dilemma's en kwaliteit. In: Zwart, R., Van Veen, K & Meirink, J. (2012). *Onderzoek in de school ter discussie: doelen, criteria en dilemma's*. Leiden: Expertisecentrum Leren van docenten/Universiteit Leiden.

Bijlagen

Bijlage 1: Format onderzoeksplan

Contactgegevens

Academische Opleidingsschool	
Schooljaar	2011-2012
Contactgegevens (naam contactpersoon, e-mail en tel.nr.)	

Onderzoeksgroep

Thema onderzoeksgroep	
Leden onderzoeksgroep	
Probleemverkenning - aanleiding van het onderzoek - context	
Doel van het onderzoek	
Beoogde resultaten - schoolniveau - docent niveau - leerling niveau	
Hoofd onderzoeksvraag	

Deelvragen	
Methodologie - Hoe ga je data verzamelen?	
Periode uitvoering onderzoek	
Planning	
Uitvoering onderzoek - stappenplan	
Rol van de studenten	

